

ביאורים

בפסקה הקודמת הרב קוק ניסח את אחד ממרכזי החידוש של תורת ארץ ישראל - הדאגה לתיקון החברה והעם כולו ולא רק לתיקון היחיד. בפסקה הזו הרב קוק מדגים את העיקרון הזה, על ידי הרעיון של המוסר.

תכלית המוסר היא לכוון את כוחות החיים של האדם, ולתת לכל אחד מהם אפיק חיובי שהוא יוכל לבטא בו את עצמו. לכל אדם יש מגוון של כוחות ויצרים. הוא מחפש הנאות, כבוד, ומעמד חברתי. באופן טבעי הם עלולים לגרום לו להתנהג בצורה אנוכית וגסה. בעזרת המוסר הוא מסוגל קודם כל לרסן את התפרצות הרגשות הזו ולמנוע את ההשפעה שלה. אבל יותר מזה, הוא יכול גם לנצל את האנרגיות הללו למטרות נעלות ולהשתמש בהם באופן מושכל וראוי. התשוקה להנאה יכולה לדרבן אותו ללימוד תורה מעמיק שבו הוא יחוש חוויה רוחנית ואינטלקטואלית. הרדיפה אחר הכבוד יכולה להביא אותו למבט חיובי על עצמו שילמד אותו עד כמה הוא שווה בזכות עצמו, ואינו זקוק לאישור מהחברה.

את השינוי הזה יכולה לחולל גם תורת חוץ לארץ, כי הוא נוגע רק לאדם הפרטי. אבל כשעוברים למישור הלאומי ופוגשים את הכוחות ההרסניים והשליליים שנותנים את הטון בחלקים מעם ישראל, ישנה מבוכה. אפשר לזהות את הקלוקל, להצביע עליו בביטחון ולהתרחק ממנו. אבל כדי לתקן אותו אנחנו זקוקים לתפיסה עמוקה ומקיפה, שקיימת רק בתורת ארץ ישראל. תורת חוץ לארץ נאלצת לעשות הפרדה בין 'צדיקים' ל'רשעים'. לתורת ארץ ישראל יש עין טובה שלא פוסחת על אף אחד, והיא מקנה לה את התעוזה לגלות שזעמך כולם צדיקים.

את עילוי הכוחות והכוונתם לייעודם שנעשה במעגל האישי, תורת ארץ ישראל משקפת במעגל הלאומי. היא אינה נבהלת מהכפירה המתפשטת בחוגים רחבים של האומה, אלא רואה בה תביעה לאמונה שמעצימה את החיים ואינה מחלישה אותם. היא אינה נרתעת מול החומרנות שממלאת את החברה אלא רואה בה הזדמנות לצקת תוכן וקדושה גם בעיסוקים גשמיים.

הרחבות

מה בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ?

תורת ארץ ישראל שהנשמה הכללית חיה ומרגשת בקרבה. הרב קוק מצביע על הבדל נוסף בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ - בהירות הלימוד בארץ ישראל גדולה, "ההבנה היא מוסברת מתוך השקפה פנימית ואין צורך כל כך באריכות בירורים" [אגרות הראיה, קג], ולכן "עיקר תורה במקור קדושתה היא בארץ ישראל, ואין תורה כתורת ארץ ישראל, ויש בה מסגולת כלי ראשון להשפיע אור רוח הקודש, עד כדי עזרה מעשית לנתוח הלכה, בצירוף (זיכור) השכל הלאומי" [ארץ צבי עמ' 186], בשונה מלימוד התורה בחו"ל שבעקבות חסרון האורה דורש בירור מעמיק וקשה: "אבל ביחש למתת אלוהים של השכל בתורה לפי היגיעה זאת היא ברית כרותה לישראל בכל מקום שהם, ויגעתי ומצאתי תאמין" [ארץ צבי, שם] (הבדל זה ניכר בין התלמודים - הבבלי ארוך ומפולפל והירושלמי קצר ותמציתי). אכן דווקא הבירור המעמיק בונה קומה משמעותית בהכרות עם פרטי תורה. זו הסיבה שעל ידי הליבון השכלי, בצירוף קדושתה של ארץ ישראל, מתבהר הלימוד ומגיע לעומקים גדולים יותר. ביטוי לכך נמצא בדברי רבא האומר שתלמידי אחד העולה מבבל לארץ ישראל עדיף משני תלמידי חכמים בארץ ישראל [כתובות עה].

שאלות לדין

נראה שיש רבים הלומדים תורה בארץ ישראל ואינם מצליחים לרומם את כל כוחות החיים כפי שמתאר הרב קוק. כיצד ייתכן הדבר?

האם על ידי תורת ארץ ישראל ניתן לרומם את הזרמים הפוסט-ציוניים שקיימים כיום?

לעילוי נשמת מרן הגאון הרב מרדכי אליהו בן מזל זצוק"ל

נקח פֶּרֶט אֶחָד מֵהֶרְעִיּוֹנוֹת הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבִים: אֵת הֶרְעִיּוֹן הַמוֹסְרִי.

בְּמוֹנֵי הַמוֹסֵר שֶׁל הַיְחִיד הַנִּנְנוּ מוֹצְאִים אֵת הַצַּד הָעֲלִיּוֹן שְׁבוּ, אֵת הַיְכָלֶת הַמוֹסְרִית הַאֲדִירָה לְהַפֵּךְ אֵת כָּל רֵעַ לְטוֹב, לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל כַּח פְּרָאֵי וּמְגֻשָּׁם לְתַכְלִית נִשְׁגָּבָה, מִשְׁעֲרָה^ו בְּחֻכְמָה וְעֲדִינּוֹת הַנְּשָׁמָה, גַּם בְּכַחוֹת מְעֻשִׂיִּים וְגַם בְּכַחוֹת שֶׁל עֵינָיו וּמְחַשְׁבָּה.

הַצַּד הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָעֲבוּדָה אֲשֶׁר לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים הוּא לְהַחֲזִיר אֵת הָרֵעַ לְשִׁרְשׁוֹ הַטוֹב, וְלְהַפֵּךְ אֵת הַמְחַשְׁבוֹת הַזָּרוֹת כֵּלָן לְמַחְשְׁבוֹת נְאֻצָּלוֹת וְיִקְרוּת, קְדוּשׁוֹת וְטֵהוּרוֹת.

אֲוִיר חוּץ לְאֶרֶץ יִכּוֹל רַק לְנִשְׁאֹ^ו אֵת הֶרְעִיּוֹנוֹת שֶׁל הַיְחִידִים, לְהַפְכֵם אֶל יְסוּד הַטוֹב. לְרֹמְמָם וּלְשִׁגְבָם^ו שְׁגוּב אִישִׁי וּפְרָטִי, אֲבָל בְּשׁוּם אִפֵּן אִין לוֹ כַּח שֶׁל תְּפִישָׁה כְּלָלִית, לְקַחַת עִמּוֹ אֵת כָּל הַמְחַשְׁבוֹת הַזָּרוֹת, הַכַּחוֹת הַגְּרוּעִים הַפְּסוּלִים, וְהַמְגֻשְׁמִים יוֹתֵר מְדַאֵי הַנְּמַצָּאִים בְּכָלֵתָהּ שֶׁל הָאָמָה וְלְהַפְכֵם לְטוֹבָה וְלְבִרְכָה.

דְּבַר זֶה, עֲבוּדַת קֹדֶשׁ זֹאת, אֵי אֲפֹשֶׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה אֲלָא עַל יְדֵי אֲוִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּכַח - תּוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהַנְּשָׁמָה הַכְּלָלִית חִיָּה וּמְרַגֶּשֶׁת בְּקִרְבָּה^ו. וְיֵמָּה נִהְדָּר וְנִחְמָד הוּא הַמְחֻזָּה, כְּמָה מְרַחֵב הוּא אֵת הַלֵּב, וְכְמָה גְדוּלָה וּמְכַפֶּלֶת בְּקִדְשָׁתָא אֲמַת הִיא הַשְּׂאִיפָה לְרֵאוֹת בְּאוֹתָהּ הַתְּפֹאֶרֶת כְּשֶׁהֵרַע הַכְּלָלִי הוֹלֵךְ וְנִהְפֵךְ לְטוֹב, כְּשֶׁהַמְחַשְׁבוֹת הַזָּרוֹת, הַנוֹפְלוֹת לֹא רַק בְּלֵב וּבְמוֹחַ פְּרָטִי, כִּי אִם בְּלֵבָהּ וּבְמַחְהָ שֶׁל כְּלָלוֹת הָאָמָה לְכָל צִדְדֶיהָ, אוֹתָן הַמְחַשְׁבוֹת שְׁנוֹטְלוֹת אֵת זֵיו חִיָּה^ו, שְׁמַטְמָאוֹת אֵת נִשְׁמָתָהּ, כְּשֶׁהָ עֵצְמוֹן מִתְּהַפְכּוֹת לְאוֹרָה וְלְגְדֻלָּה, לְקֶדְשָׁהּ וְלְבִרְכָה "מְרִירוֹ לְמִתִּיקָא^ו וְחֲשׁוּכָא לְנִהוּרָא!" (הַקְדָּמָה לְזוּהַר ד.).

עֵתָהּ בְּיַמֵּינוּ לְעֵינֵינוּ הַגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁל תְּקוּמַת הַיְהוּדוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַל-יְדֵהּ בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ. בְּעֲבוּדַת הַתְּחִיָּה הַמִּתְעוֹרָרֶת בְּאָמָה יֵשׁ עֲבוּדָה כְּפִירָה, שְׁתּוֹצְאוֹתֶיהָ גְדוּלוֹת מְאֹד. עֵתָהּ יִכֶּה הַהֶכְרַח^ו לְהַשִּׁיב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַמְּצַבִּים שֶׁל הָאָמָה, הַחֲמֻרִים וְהַרוֹחֲנִיִּים.

(מאמרי הראיה א, תורת ארץ ישראל)

הֶרְעִיּוֹן הַמוֹסְרִי - שהאדם צריך להיות מוסרי. **מְשַׁעְרָה וְכוּ'** - משוערת, מחושבת על פי חכמה ועדיניות הנשמה של הפרט. **לְהַחֲזִיר אֵת הָרֵעַ וְכוּ'** - למצוא את שורשי הרע ולגלות שהם בעלי תוכן חיובי אותו יש להפנות לכיוון הנכון. **לְנִשְׁאֹ** - לרומם. **לְשִׁגְבָם** - להעלותם למדרגה נשגבה ועליונה. **זֵיו חִיָּה** - אור החיים וטעמם. **מְרִירוֹ לְמִתִּיקָא וְכוּ'** - הופכים מר למתוק וחושך לאור. **יְכַף הַהֶכְרַח** - המציאות העולמית מכריחה אותנו להשיב לארץ ישראל את האומה בשלימות חייה.